

Сторожук О. В.,

к. е. н.,

*доцент кафедри податків та оподаткування,
Національний університет ДПС України*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Першочерговою потребою сьогодення є забезпечення збалансованого розвитку всіх підсистем суспільства, гармонізації інтересів різноманітних соціальних та бізнесових верств, створення міцного економічного фундаменту для інтеграції України у світову економічну систему. Але для досягнення зазначених вище цілей необхідно мати міцну фінансову базу, яка в основному формується за рахунок податкових надходжень. На жаль, через недосконалість податкової системи України до державного та місцевих бюджетів надходять далеко не всі податкові платежі.

Під впливом світової фінансової кризи виявилася вразливість фінансового сектора України до факторів макроекономічної нестабільності, що характеризувалося істотним зниженням темпів його розвитку. Основною причиною такої вразливості фінансового сектора до кризи стала його інституційна слабкість та відсутність послідовних економічних реформ.

З одного боку, криза стала «перевіркою на міцність» фінансового сектора, а з іншого – загострила його проблеми, яким і за умов економічного зростання не приділялося достатньої уваги.

Стабілізація економіки у посткризовий період ще контрастніше висвітлила необхідність у реформуванні податкової системи. Глобальна фінансово-економічна криза, яка значно вдарила по економіці

України, сформувала передумови для перегляду фундаментальних положень усієї системи державних фінансів та її податкової складової.

Орієнтирами реформування податкової політики в Україні повинні стати: стимулювання динамічного розвитку економіки, заохочення інвестиційної діяльності, забезпечення конкурентоспроможності виробництва, орієнтація на його інноваційний розвиток та стимулювання розвитку зайнятості.

Цій проблемі присвячено праці В. Л Андрушенка, О. І. Барановського, З. С. Варналія, В. М. Гейця, Ю. Б. Іванова, В. М. Опаріна, А. І. Крисоватого, П. В. Мельника, Л. Л. Тарангул, А. М. Соколовської, В. М. Федосова, К. І. Швабія.

За словами прем'єр-міністра України Миколи Азарова, передбачене в Податковому кодексі зниження ставок основних податків зробити податковий режим одним із найпривабливіших у Європі і в цьому вагомий вклад професорсько-викладацького колективу Національного університету ДПС України.

У ньому передбачено ряд змін, що значною мірою покращать процес адміністрування. Зокрема, запровадження в обов'язковому порядку електронної форми подання звітності з ПДВ, перехід до автоматичного відшкодування ПДВ і відновлення пені за затримку державою відшкодування цього податку у розмірі 120% облікової ставки Національного банку України, досить справедливо встановлено відповідальність посадових осіб органів державної податкової служби у разі безпідставної відмови від прийняття податкової звітності платників податків. Завдяки суттєвому зменшенню кількості податків та зборів: загальнодержавних з 29 до 19, а місцевих податків і зборів з 14 до 5, значно скоротяться витрати на адміністрування. Ставку ППП, що становить на сьогодні 25%, буде знижено в 2011 році до 23%, у 2012 році – до 21%, у 2013 році – до 19% і з 2014 року – до 16%. Крім того, ПДВ з 2014 року також буде зменшено до 17% з нинішніх 20%. Документ вперше в Україні запроваджує податок на нерухомість, звільнивши від нього тих, у кого площа житлової нерухомості не перевищує 120 кв. м при проживанні в квартирі або 250 кв. м – у будинку.

Іншим важливим напрямом переорієнтації системи оподаткування може бути впровадження ресурсозберігаючих технологій і посилення оподаткування екологічно шкідливих і небезпечних виробництв.

Податкову систему не потрібно розглядати виключно як механізм наповнення бюджету. Важливо усвідомлювати, що податкова сис-

тема є важливим ринковим інститутом, що потребує комплексного реформування. Насамперед необхідним кроком такого реформування є створення системи сучасних державних і громадських інститутів, які б, з одного боку, захищали законні інтереси суспільства і кожного його члена окремо, а з іншого – регулювали б економічну активність у суспільстві, спрямовуючи її в бік ефективного продуктивного використання наявних ресурсів. За своєю природою податкова система є результатом еволюції податкових відносин і детермінується багатьма специфічними чинниками. Її існування зумовлене певним етапом, якого досягли суспільні правовідносини у сфері оподаткування.

Основними недоліками, притаманними податковій системі України, що існувала донедавна, були: великий податковий тягар, численні «лазівки» і податкові пільги, складність і непрозорість податкового регулювання, високі адміністративні витрати при зборі податків тощо. Нормативно-правова база з питань оподаткування довгий час залишалася складною, заплутаною, суперечливою. В Україні податкові відносини регламентувалися понад 20 законами, більше ніж 50 нормативно-правовими актами та понад 4 тисячами підзаконних актів, нормами яких повинні володіти та керуватися на практиці як платники податків, так і працівники органів Державної податкової служби України. Чимало норм мали неоднозначне тлумачення, що значно знижувало привабливість національної економіки для іноземних інвесторів.

Через неурегульованість проблеми з відшкодуванням ПДВ фіскальна віддача від внутрішнього ПДВ має стійку тенденцію до зниження.

Лише 57,6% даного податку стягується до Державного бюджету України, 16,8% становлять податкові пільги. Натомість 25,6% потенційно можливих надходжень втрачається через мінімізацію оподаткування, а це становить 30 млрд гривень.

Ухвалення Податкового кодексу об'єктивно зумовило зміну самої філософії фіскальної служби, яка в результаті реформування буде орієнтована на людей, суб'єктів господарювання, на добровільну сплату ними податків, упередження порушень чинного законодавства. Тобто трансформація моделі сучасної податкової служби України у службу нового зразка європейського рівня передбачає не лише спрощення податкового законодавства, зміну методів адміністрування, зниження ставок тощо, а передусім її орієнтування на інтереси платників податків.

Реформування податкової системи України повинне відбуватися з урахуванням тенденцій розвитку систем оподаткування у країнах-сусідах та країнах-членах ЄС. Зазначені тенденції формуються під впливом міжнародної податкової конкуренції, європейської податкової гармонізації і координації національної податкової політики. Це важливо враховувати з огляду на досягнення стратегічної мети – інтеграції України до ЄС.

Існування об'єктивних відмінностей між механізмами податкового регулювання національних економічних систем, які відповідають структурним особливостям їх відтворювальних комплексів, та посиленням взаємозалежності національних податкових систем в умовах економічної глобалізації зумовлює виникнення міжнародної податкової конкуренції, сутність якої полягає у суперництві країн при застосуванні інструментів оподаткування за мобільні обмежені економічні ресурси (капітал, робочу силу, споживання).

Сьогодні зрозуміло, що шлях до стійкого динамічного економічного розвитку лежить через зміну системи державних фінансів. Ураховуючи досвід Японії, Нідерландів, Польщі, багатьох інших країн світу, Уряд України намагається побудувати інноваційну модель системи державних фінансів, включаючи податкову складову, яка передбачає якомога швидший вихід на етап стійкого розвитку.

У післякризовому світі з глобальним конкурентним оточенням інституційний розвиток залежить, безперечно, не тільки від поточного стану економіки, але й від серйозності намірів упровадження інноваційних механізмів розвитку. Безумовно, Податковий кодекс України має значну кількість новацій, які формують прозорість податкової системи, спрощують адміністрування податків, зменшують податкові навантаження, гармонізують податкову складову в системі державних фінансів.

Проте на загальному позитивному тлі реформ своєю поспішністю виділяється проблема реалізації принципу справедливості в оподаткуванні доходів громадян, однак вона може бути вирішена:

- прогресивна шкала податку повинна становити від 8% до 40%, як у багатьох економічно розвинених державах і як діяло на території України до 2003 року;
- потрібно обкладати податком на доходи пенсії, що перевищують величину десяти прожиткових мінімумів для непрацездатної особи, оскільки не можна назвати інакше, ніж дискримінаційною ситуацію, коли заробітна плата в 1000 грн обкладається

податком, а елітні пенсії, які у 50 разів перевищують її рівень, звільняються від оподаткування.

Ефективність податкових відносин держави та її суб'єктів доцільно досліджувати через коефіцієнт співвідношення фінансових державних сум суспільних благ і трансфертних платежів та суми податкових платежів. Якщо цей коефіцієнт не опускається нижче 80 %, можна говорити про те, що високий рівень оподаткування виправдовує себе й висока гранична корисність вилучених державою обов'язкових зборів з фізичних і юридичних осіб не порушується. Наприклад, у Швеції рівень оподаткування сягає 51 % ВВП, але коефіцієнт співвідношення близький до 86 %. В Україні такий коефіцієнт не перевищує 26 %, отже, ефективність використання податкових надходжень у нас у 3,3 разу нижча, ніж у Швеції. Тому увагу потрібно зосередити не на самому рівні оподаткування в державі, а на ефективності використання податкових надходжень на умовах граничної корисності таких платежів для конкретних платників податків.

Прийняття Податкового кодексу сприятиме стабілізації податкового законодавства, а практична і наукова база країни дають підстави стверджувати, що є всі передумови для вдосконалення податкової політики.

Ми завжди готові вислухати зауваження та пропозиції, взяти участь у подальших дослідженнях з розглянутих питань, оскільки робота над їх подальшим розв'язанням продовжується.

Список використаної літератури

1. Податковий кодекс України: закон України: від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>
2. Перспективи впровадження екологічного оподаткування в Україні: матеріали наук.-практ. круглого столу, 4 червня 2010 р. / Державна податкова адміністрація України, Національний університет ДПС України, Науково-дослідний центр з проблем оподаткування. – Ірпінь, 2010. – 170 с.
3. Мельник П. В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці: [монографія] / Мельник П. В. – Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2001. – 362 с.
4. Соколовська А. М. Податкова система України: теорія та практика становлення: [монографія] / Соколовська А. М. – К.: НДФІ, 2001. – 372 с.